

Арсененко І. А., кандидат географічних наук, доцент
Мелітопольський державний педагогічний університет імені
Богдана Хмельницького
Мелітополь, Україна

Донченко Л.М., кандидат географічних наук, доцент
Мелітопольський державний педагогічний університет імені
Богдана Хмельницького
Мелітополь, Україна

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В ТУРИЗМІ

У Глобальному етичному кодексі туризму Всесвітньої туристичної організації (ЮНВТО), спеціалізованої установи ООН, туризм визнано сферою, що використовує культурну і природну спадщину (КПС) людства і вносить свій вклад в її збагачення. У зазначеному Кодексі містяться рекомендації по збереженню спадщини при її туристичному використанні, в тому числі, щодо її охорони, реставрації об'єктів, а також використання фінансових коштів за для їх підтримки. Автори Кодексу вважають, що туристична сфера є однією з найбільш зацікавлених галузей економіки і суспільної діяльності у справі збереження та відродження об'єктів спадщини.

ООН з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) і ЮНВТО виконують функції по координації і стандартизації культурної і туристичної діяльності. Варто відзначити неоціненний внесок ЮНЕСКО по виявленню та охороні цінних культурних і природних об'єктів, що становлять особливий інтерес для туристів [1, 2].

Згідно Манільської декларації розвиток туризму на міжнародному та національному рівнях сприяє поліпшенню життя націй за допомогою якісної пропозиції, забезпечує захист і збереження культурної спадщини, навколишнього природного, соціального і людського середовища [3].

За принципом Гаазької декларації (1989 р.) первоздане природне, культурне і людське середовище позначені як основна умова розвитку туризму. Разом з тим, доцільність в управлінні туризмом може впливати на охорону, розвиток КПС, а також може сприяти підвищенню рівня життя населення [4].

Значення об'єктів КПС і їх використання в туризмі досліджували В.І. Акуленко [4], М.П. Мальська [3], К.А. Поливач [5, 6], В.В. Стецюк [7], К.В. Шпурік [8] та інші. Проведені дослідження дозволяють визначити, що науковці розглядають КПС, яка викликає пізнавальний інтерес у туристів і екскурсантів, а також є тими необхідними та важливими умовами для розвитку туризму як на міжнародному, національному, так і на регіональному рівнях, що засновано на відвідуванні і знайомстві з об'єктами спадщини.

У Конвенції ЮНЕСКО (стаття 2) нематеріальна культурна спадщина (НКС) визначена, як звичаї, форми представлення і вираження, знання і навички, а також пов'язані з ними інструменти, предмети, артефакти і культурні простори, визнані співтовариствами, групами і, в деяких окремих випадках, особами як частина їхньої культурної спадщини [9].

Така нематеріальна культурна спадщина, яка передається від покоління до покоління, постійно відтворюється співтовариствами і групами залежно від середовища, що їх оточує, їх взаємодії з природою та історією і формує у них почуття самобутності та спадкоємності, сприяючи тим самим повазі культурної різноманітності і творчості людини [9].

Розглядаючи туризм, як один із напрямків пізнавальної діяльності населення та патріотичного виховання молоді, необхідно зазначити, що однією з особливостей виховного процесу в туризмі є саме знайомство з НКС, по-перше, в якості свого роду наочного посібника; по-друге, як активна взаємодія туриста, об'єкта туристичної діяльності та туристичних ресурсів.

У змісті пізнавальної діяльності та патріотичного виховання в туризмі засобами НКС можна виділити такі компоненти, як активно-діяльнісний, мотиваційно-емоційний, особистісно-ціннісний, педагогічно-організаційний, які являють собою єдність і сукупність завдань, вирішення яких сприяє впливу на свідомість, почуття і поведінку особистості. Туризм, виконуючи найважливішу функцію - задоволення потреб особистості в спілкуванні з НКС виконує також виховну, дидактичну і рекреаційну функції. Реалізація виховної функції здійснюється через вивчення історії НКС свого краю та інших країн.

Дидактична функція реалізується через формування знань різними засобами та методами (розповідь, демонстрація, дегустація та ін.). Рекреаційна функція сприяє духовному розвитку людини, багато в чому спрямована на використання різних видів рекреації і туризму (подорожі, екскурсійна діяльність). У результаті людина поглиблює свої знання про НКС туристичних destinations (територій перебування), її неповторність та унікальність.

Використання НКС в туризмі, впливає на пізнавальну сферу, розвиває інтелектуальні і вольові якості особистості, сприяє емоційному сприйняттю та набуттю соціального досвіду щодо їх збереження. Усі ці компоненти проявляються одночасно через сприйняття та усвідомлення, які дозволяють в концентрованому вигляді засвоювати великий обсяг інформації про НКС і формувати знання про неї. Пізнавальне ознайомлення з об'єктами НКС (архітектурою, живописом та ін.) перетворюється в досвіді у вигляді ціннісних орієнтацій, патріотичних поглядів, позиції та дії. Туризм, орієнтований на виховання патріотизму, як форма додаткової освіти, спрямований на формування громадянських цінностей патріотизму: рідні простори, історія та культура краю або певної країни, туристичних регіонів світу тощо. Підтвердженням цього є створення в багатьох країнах різних пізнавальних турів, екскурсійних програм із відвідуванням об'єктів НКС, в т.ч. внесених до Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

У формуванні туристично-просвітницької діяльності на об'єктах Всесвітньої спадщини важливо виділити такі аспекти, як когнітивний, що здійснюється в процесі знайомства з тим чи іншим об'єктом НКС; мотиваційний, емоційний і діяльнісно-вольовий. Якщо когнітивний рівень включає знання з історії НКС свого краю або країни, мотиваційний – визначає потребу у пізнанні нового, емоційний характеризує відношення до всього культурного середовища, діяльнісно-вольовий передбачає активну позицію у вирішенні проблем з визначенням та збереженням об'єктів НКС.

У рамках організації різних видів туризму, зокрема культурного (та його підвидів) система патріотичного виховання являє собою єдність і сукупність

цілей і завдань, змісту, принципів, методів і засобів, які забезпечують цілісний, організований активний вплив на особистість. Особливістю виховного процесу засобами туризму з використанням об'єктів НКС є відсутність примусу і повна свобода вибору форм і видів.

Таким чином, в туризмі відвідування об'єктів НКС проявляється у формуванні ціннісного відношення до культури свого та інших народів (особливо, які живуть в багатонаціональній державі), артефактах культурної діяльності, архітектурі, живопису і т. д., розширюється коло справжніх цінностей, підвищується свідомість, стимулюється самовиховання, саморозвиток. Базовими компонентами виховання засобами туризму з використанням об'єктів НКС є: виховання духовної особистості; потреба в їх пізнанні та спілкуванні з ними; потреба у перетворюючої діяльності; сприйняття навколишнього світу; благодотворний вплив культурного середовища; залучення населення до здорового способу життя, сукупності фізичного і духовно-морального виховання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Світова спадщина ЮНЕСКО [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/2015>
2. Офіційний сайт Організації Об'єднаних націй з питань освіти, науки та культури. – Режим доступу : <http://www.unesco.org/new/ru>.
3. Мальська М. П. Міжнародний туризм і сфера послуг : [підруч.] / М. П. Мальська, Н. В. Антонюк, Н. М. Ганич. – К. : Знання, 2008. – 661 с.
4. Культурна спадщина людства: збереження та використання: Навчальний посібник / Акуленко В.І. Магазинщикова І.П., Моздир М.І., Тарасенко О.О. - Львів: Істина, 2002. - С. 17.
5. Поливач. К. А. Культурна спадщина та її вплив на розвиток регіонів України : монографія / К. А. Поливач. – К. : Ін-т географії, 2012. – 208 с.

6. Поливач К. А. Формування системи моніторингу об'єктів культурної спадщини в Україні / К. А. Поливач // Український географічний журнал. – 2013. – № 3. – С. 57-64.
7. Стецюк В. В. Природна та етнокультурна спадщина України: новітні дослідження / В. В. Стецюк, В. Г. Пазинич, Т. І. Ткаченко ; за ред. В. В. Стецюка. – К. : Вища школа, 2012. – 344 с.
8. Шпурік К. В. Особливості формування історико-культурної спадщини Харківської області / К. В. Шпурік // Часопис соціально-економічної географії : міжрегіон. зб. наук. пр. – Харків : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2014. – Вип. 16 (1) – С. 189-193.
9. Нематеріальна культурна спадщина [Електронний ресурс] // Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Нематеріальна_культурна_спадщина